tur breviarium gestorum ejus, prout solitum est fieri his qui pro patria occubuissent. Superimponenda esset sepulchro *aurea statua* more priscorum, cujus basi esset inscriptum: *Parenti patriæ*. Sed quia hic mos venit in desuetudinem, satis erit constitui *sepulchrum*, ornarique ad modum majorum nostrorum, cum *inscriptione honorifica*, quæ sit ad honorem ipsius, & ad imitationem posterorum. Nam quamvis ipse sibi vivus *monumentum* extruxerit *ære perennius*, quod nulla unquam disturbatura sit vetustas, tamen *gratitudinis* vestræ erit, in virum de vobis benemeritum vestri *judicii memoriam* extare. Ut una cum gloria sua vestrique officii perpetuo sit *fama* conjuncta.

Quod reliquum est, vos oro obtestorque, Patres, primum, ut *illius virtutem imitari* velitis in omni vita quem tantopere comprobatis: Deinde ut *ejus memoriam* vestris animis defixis perpetuo *conservetis*.

Lectori S.

ORatori Florentissimo, *Poggio Florentino*, jungendus *alius celebris Cardinalis Florentini Encomiastes*. Interfuit & hic Concilio, qui res Cardinalis in Concilio gestas coram perspexit. Quis vero ille, hactenus non constat. Nec enim in *Lipsiensi MSCto* nomen autoris expressum. Fortassis eadem hæc Oratio habetur in *Codice MSCto Augiæ divitis*, in quo magnus orationum numerus, quas Viri illustres in Concilio Constantiensi de variis causis solenniter habuerunt, est comprehensus. Neq; dubium, quin *autorum nomina* sua singulis orationibus ibi sint assignata. Qualem *Oratorum in Concilio Const. clarorum longam seriem* supra *Parte VIII. in Præfatione* pertexuimus, *aliosq;* præterea in *nostris* offendimus *MSCtis*. Est autem hæc in *Codice MSCto Lipsiensi* inscriptio: *Collatio facta in Exequiis Reverendissimi Domini Cardinalis Florentini, defuncti Constantiæ Anno Domini* 1417. *die* 2. *Octob., tempore Concilii Constantiensis*. En ergo.

ORATIO
ANONYMI,
in Exequiis
FRANCISCI ZABARELLÆ,
Cardinalis Florentini,
A. 1417.
Constantiæ Germanorum in Concilio Universali
habita.
Ex antiquissimo Codice MSCto
BIBLIOTHECÆ PAULINÆ ACADEMIÆ LIPSIENSIS.

PRæstantissimi Domini Patres, *almo honore & cultu dignissimi, cæterique doctissimi viri.* Dum veris lacrymis ora rigabam, & quod sæva fatorum series in præsenti casu disposuit humanitus criminarer, cum *laureato Petrarcha* celebrius (f. crebrius) replicans: *Dii, qualem hominem, quid divite cœlo terræ subtrahitis brevi minus egenti?* Ex templo ratio astitit, mœstum erexit, lacrymas tersit, idque Apostolicum menti objecit, quod sacer ille *Paulus* scribit ad Corinthiacam

thiacam Ecclesiam, *Absorpta est*, inquiens, *mors in victoriam*, 1. *Cor. XV.* Doctor eximius *Augustinus* quantam ex devicta morte victoriam genus consequatur humanum *libro suo de Civitate Dei XIII.* referat, ita dicens: *Deus tantam gratiam humano generi contulit, ut mors, quam vitæ constat esse contrariam, instrumentum fieret, per quod transferremur ad æternam felicitatem.* Ex quibus Doctoris verbis patet, quod *triplicem victoriam ex morte* quisque justus consequatur: Quemadmodum est *victoria contra carnem*, est *victoria contra mundum*, & est *victoria contra Diabolum. Ambrosius* super 1. *Apoc. Exivit Vincens ut vinceret.* *In morte victoria.*

De felici transitu præclaræ memoriæ *Reverendissimi Patris & Domini, Domini Cardinalis Florentini dignissimi*, textus præbet flentibus solamen. Equidem primo, *ob immutationem vitæ certioris, in depositione corporalis sarcinæ.* Quod Deus tantam gratiam humano generi contulit, ait *Augustinus.* Propter quod & *à Reverendissimo Domino Cardinali* præfato, ut inquit thema, *absorpta est mors in victoriam. Concessa est tibi victoria*, dicitur illi. 2. *Reg. XII.* *Fun. Cardinalis Florentini.* *Fructus ex morte, vita melior.*

Præbetur deinde flentibus solamen & secundo, *ob collationem status melioris, in depositione temporalis miseriæ.* Propter quod & mortem constat vitæ esse contrariam, ait *Augustinus.* Unde & a *Reverendissimo Domino Cardinale* præfato, ut inquit thema, *absorpta est mors in victoriam, quæ vincit mundum.* 1. *Job. V.* *In morte finit miseria.*

Præbetur tandem flentibus solamen & tertio, *ob adeptionem fructus plenioris, in separatione criminalis culpæ.* Propter quod mors instrumentum fit, per quod transferimur ad æternam felicitatem, ait *Augustinus.* Unde & *a devotissimo Cardinale* præfato, ut inquit thema, *absorpta est mors in victoriam. Reduxit me gaudentem*, supple, ad Deum, *victoria sua*, inquit de ipso spiritus ejus, *Judith. XIII.* *Mors via ad vitam.*

Ex quibus patere jam potest, quod prætendere volebat assumtum verbum, quod pro felici transitu *tam præclari Domini* introduxi in propositione primaria: *Absorpta est*, inquiens, *mors in victoriam.* Quod erat principale propositum.

Præmissis igitur his, de felici transitu præcolendæ memoriæ *Reverendissimi Domini Cardinalis* præfati præbetur primo flentibus solamen *ob immutationem vitæ certioris, in depositione corporalis sarcinæ.* Nempe præsens *vita*, qua vivimus, si tamen vita dicenda est, tam *brevis* est, est tam umbrata, in sperantibus in eam, ut ante defluat, quam veniat, ante deficiat, quam cognoscatur. *Ambrosius* in *sermone de martyribus: Equidem homo natus est de muliere, brevi vivens tempore, quasi flos egreditur & conteritur, & nunquam in eodem statu permanet. Job. XIV. Omnis nos hora per tacitos fallentesque contractus applicat. Cito, & in hac turpissima perpetuitatis cogitatione, districte perfestinantis ævi momento permorimur. Quintilianus Declamatione tertia.* Quotidie enim morimur. Quotidie aliqua pars vitæ demitur. Et tunc quando crescimus, & vita decrescit. *Moralis Seneca* 32. *epist.* Propter quod concluditur, quod vita nostra sit vapor, admodum pavens, qui cito exterminabitur. *Jac. III.* *Vita hæc cito effluit.*

Vita restat melior.

Ergo, si homini *superest vita*, erit longior & *melior*. Quod *Philosophorum* magnorum argumento, & ex *vatum* responso, & *Prophetarum* divinis vocibus discimus. Profecto *hanc vitam præsentem contemnere sapientis est*, cujus omnis jactura in morte terminatur, *Firmianus Lactantius Institutionum contra gentes lib. 3. cap. 9.* Quinimo, si

Vitam præsentem contemnit sapiens.

inest homini ratio, piissimis vocibus optandum esset, si divinæ placeret pietati, ut nos mundana custodia absolutos superioris partis naturæ restituat. *Mercurius Trismegistus ad Esculanum.* Non enim ut animalia rationis expertia, sic creatus est homo. Sed erecta corporis forma admonet eum, quæ sursum est vitam quærere, non super terram. *Augustinus de Civit. Dei.* Sunt certe homines hac lege generati, ut mentem suam divinis sensibus repleant, ut perinde suo creatori absque admixtione terrena serviant, prout unicuique ex sua destinatione temporis restat. De *immortalitate animæ ad Eusebium.* Ex quo, velut ex fundamento, *de inexpectatæ ac maturæ mortis eventu communis hominum querela* repellitur. De quo in *lib. De brevitate vitæ ad Paulinum moralis Seneca* ita scribit: Major pars hominum, Pauline, de naturæ malignitate conqueritur, quod in exiguo ævi gignamur, quod hic

Vita hæc longa satis, recte collocata.

tam velociter tam rapide data nobis temporis spatia decurrant: adeo, ut, exceptis paucis, cæteros in inchoatæ vitæ apparatu vita destituat. Nec huic publico, ut opponantur, malo turbatissimum & impudens genus ingemuit: Clarorum quoque virorum hic affectus querelas evocat. Et respondet: Magna & in multarum rerum consummatione *large vita data* est, si *tota bene collocaretur*. Sed ubi per luxum & negligentiam defluit, ultima necessitate cogente, quam ire non intelleximus, transiisse sentimus. *Non accepimus* brevem vitam, *sed facimus*: Nec inopes ejus, sed prodigi. Cui tamen querelæ fidelius ac devotius *Petrus* obviat *Damianus*, *in Sermone de præventa morte*, ubi ait: Quid mirum, si ex hac mortali vita ad immortalitatis certitudinem fideles suos varia evocat divina bonitas, alios ætate, alios meritis, alios diversis moriendi generibus præveniens. Neque eos aliter dilexisset, si ea, qua vocati sunt, vocatione non emigrassent.

Ex cujus dictis evidenter elicitur, unde aliqui in pueritia, alii in juventute, plures in senectute, sive sub diversis dierum ætatibus, sive sub modis moriendi diversis, ad vitam transferantur futuram. Quoniam, dum melius reperiuntur dispositi, ad certiorem vitam evocantur electi, ut ibidem ab eodem concluditur. Hæc enim inventa jam est hora, in qua transiens Dominus suis ministrat electis, quando sive in secunda vigilia, sive in tertia vigilia venerit, & ita paratos invenerit, beati sunt servi illi. Vid. *Luc. XII.* cum suis glossis.

Ergo *præclarissimi Domini*, potissimumque *chari & domestici ejus*, qui de lapsu tam *pretiosi Ecclesiæ cardinis*, de morte *tam præclari*

Memoria vitæ bene actæ æterna.

viri contristati estis, consolemini invicem verbis istis 1. *Thessal. IV.* Equidem, si brevis à natura nobis vita data est, & *memoria bene redditæ sempiterna*. *Ambrosius* super illo: Vitam petiit à te, & tribuisti ei in seculum seculi. *Ps.* 22. Quis enim *tanti viri* vitam, cujus memoria in benedictione est, *Eccles.* 47. cujus laus per omnem Ecclesiam, 2. *Cor.*

IV. per mortem carnis defecisse dicere audeat? Non deficit vita, quæ in melius immutatur. *Glossa super illud Apostoli ad Corinth*: Omnes quidem moriemur, sed non omnes immutabimur. 1. *Cor XII.*

Quanto potius ii vivere dicendi sunt, qui ita vivendum esse operibus censuerunt, ut ad meliorem certioremque vitam meritis transferrentur, *Firmianus Lactantius in lib de vero cultu, c.* 12. Non ergo, amici, non ergo illa summa vita dicenda est, quæ corpore & spiritu continetur. *Illa*, inquam, *est summa vita, quæ vigebit memoriâ seculorum omnium*, quam posteritas alet, quam æternitas ipsa semper tuebitur, *Petrus Damianus de vita Pauli.*

Verùm, quia in moralibus particularia movent, quemadmodum universalia in speculabilibus, ut declarat *Eustachius, super primo Ethicorum* 44. *commento* : Illa itaque dum inspiciuntur attentius, *rerum testimonia* probant.

Et ut paucis cuncta complectar, *ejus vita*, si recte sentio, in quatuor refulgebat. Nam refulget in *virtutibus*, refulget in *doctrina*, refulget in *fama*, refulget in *laudibus.* *Vita præclara Cardinalis Florentini.*

Refulget in *virtutibus*, in illis potissimum, ad quas cæteræ referuntur, quæ *morales* seu *civiles* dicuntur. De quibus in suo *de Somno Scipionis Macrobius* ait: Boni viri reipublicæ consulunt, urbes tuentur, parentes venerantur, liberos amant, cultum salutis gubernant, socios circumspecta providentia protegunt, juxta liberalitate devinciunt, hique suo mœrore alios faciunt mœrentes. *Virtutib. decorat.*

Nam si de ejus *justitia* quæretur, in scientiæ rectitudine, tanta de eo percipies, ut *contra dictamen conscientiæ nunquam consilium dedisse, nunquam tulisse simoniam*, suorum confessorum testimonio comprobetur. Et *quod mirabilius in jurisperito* apparet, illis quatuor, quibus secundum *Isidorum* pervertitur judicium, & justitia sepelitur, ita caruit, ut à justitiæ corruptoribus, ab iis, *qui venale statuunt genus humanum*, velut hostis evitaretur. Hæc quatuor, *timor, odiumque, dilectio*, atque *census.* XI. *q. III. cap.* 78. Nam *timorem non habuit.* Cum nihil nisi turpia timeret. *Odio caruit*, cum injuriarum oblitor cunctos in charitate dilexerit. *Amorem postposuit privatum*, cum non fuerit acceptor personarum. *Censum contemsit concupitum*, cum fuerit erogator eleemosynarum. Probant primum *domestici*, secundum *procuratores & advocati*, tertium probant *consangvinei & affines*, quartum vero probant *pauperes.* Unde *Paduæ*, ubi multo tempore legendo, scribendo, disputando, scholas in utroque jure gloriosissime rexit, non solum doctrinæ, sed materiali cibo scholares pauperes & egenos non sine magnis sumtibus & expensis, velut *pater pauperum*, nutriens confovebat. *In Romana* vero *curia*, præsertim *in loco præsentis concilii*, quid circa *pauperes* egerit, dicant *pauperes Episcopi*, dicant *miserabiles clerici*, quibus non tantum de sibi necessariis, cum *pauper Cardinalis* existeret, sed & de aliunde mutuatis providebat assidue. Ita ut admirative cum scriptura diebus maxime currentibus dicere habeamus: *Quis est hic, & laudabimus eum: fecit enim mirabilia in vita sua.* Nam post aurum non abiit, nec speravit in pecuniæ thesauris. Ideo stabilita

Justus. Consilia dedit integerrima absq; omni conscientiæ vulnere. Metu expers. Amore nō fascinat. in judicio. Munera nō captavit. Professor Juris in Academia Paduana floruit. In Concilio Const. pauperes aluit. Avaritiā fugit.

ta sunt opera illius in Domino, & eleemosynas ipsius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.

Temperans. Cœlebs. Castus. Parcus ei victus. Noctes insomnes.

Si verò *de temperantiæ* ipsius moderamine scire velis, testentur abstinentiæ, testentur jejunia, testentur sobrietas, castitas. Quæ ipsum non tam *cœlibem*, sed, quod paucissimis datum est, supradicto suorum confessorum testimonio, *virginem* præservaverunt. Novit quippe devotissimus Dominus, quod *abstinentiæ, jejunia, vigiliæ* sint, *salubria castitati*, quibus nonsolum libidinum incendia mortificantur, sed fere extinguuntur, ut *ad fratres de monte Dei* devotus scribit *Bernhardus*. Inde enim *in die raro nisi semel cibum sumens*, noctes sacris vigiliis & lectionibus occupabat, illud *Hieronymi ad Rusticum monachum* mente sæpius revolvendo: Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis.

Animo constans in adversis. Dissensiones Pontificum sedatum invit.

Fortitudo verò ipsius, cujus proprium est, vitam supra periculi metum agere, in prosecutione unionis Ecclesiasticæ satis apparuit. Maxime *in casibus arduis præsentis concilii*, in quibus nemo securior, nemo audacior. Ita, ut *in tanta perturbatione rerum potius eligeret feliciter mori, quàm cum injuria Dei, cum Ecclesiæ detrimento feliciter vivere*. Ob hoc enim tanta veneratione celebrabatur à doctis, ut *quasi à cœlo datus ad schisma inveteratum removendum, ad unionem Ecclesiæ concludendam* videretur. Neque mirandum. Ut enim verbis utar *moralis Senecæ* in *De Clementia ad Neronem*, si videris hominem imperterritum periculis, intactum cupiditatibus, inter adversa felicem, mediis tempestatibus placidum, nonne subibit te veneratio ejus? Nonne dicis: Hic de cœlo venit. Vis istud. Istud enim de divina providentia descendit. *Non potest res tam alta sine adminiculo Numinis fieri*. Sit certe fortitudo & decor indumentum ejus. *Proverb. ult.*

Prudentia pollait singulari.

Sed si *prudentiam* tanti viri sectemur, prudentia tanta illi erat, non illa quidem carnis, quæ secundum Apostolum inimica est Deo, *Rom. VIII.* sed quæ præstituit finem virtutibus moralibus, illasque connectit, cum plenitudine, cum diligentia, quæ ad ipsam pertinent, prout declarat *Sanctus Thomas II. 2dæ q. IV.* Utique per ipsum agenda, quæque dicenda, quæque tractanda erant, glorioso fine perfecit. Unde & propter ipsam illi inerat ratio, intellectus, circumspectio, providentia, docilitas, & cautio. Quæ partes sunt ipsius, secundum Platonem & Macrobium ubi supra.

Ex *hujus* ergo *vita in virtutibus refulgente* de ipso cum scriptura habemus concludere, quod sit mortuus, & quasi non sit mortuus. Reliquit enim similem potius vitam, videlicet in virtutibus refulgentem, *Ecclesiast. III.*

Eruditionis Zabarellianæ testes monumenta ejus literaria.

De refulgentia vero vitæ ipsius in doctrina, *libri* loquantur *ab ipso editi, apparatus, tractatus, consilia, quæstiones, epistolæ, sermones, aliaq; opuscula* curiosa, in quibus vita vivet, & non morietur, *Ezech. XVIII.* Ob hoc docti Viri atq; justi, & nullam aliam ob causam vivere optaverunt, ut videlicet docendo aut scribendo aliquid efficerent quod vita dignum esset, ut ait *Lactantius*. Numquid non propter hoc *Paulus* cum suis epistolis vivit? Numquid *Hieronymus* in Bibliis, quæ transtulit, & suis libris? Numquid *Augustinus* in libris & doctrinis suis, cæteriq; doctores? Quinimo hi vivunt, qvum eorum verba, spiritus & vita sint. *Joh. VI.*

Inclarnit

Refulgentiam vero vitæ ipsius in *fama* contestetur *Italia*, contestetur *Romana*

curia,

curia, parum dixi, *tota* contestetur *Ecclesia*, apud quam tam celebris habebatur, ut omnium judicio *summo sacerdotio dignus* esset. *per totam Ecclesiã.*

Verùm, quia non solum ratione *doctrinæ* ejus *fama* perhibuit, sed ratione *recte factorum, magnorumq; in rempublicam meritorum*, & potissimum *in præsenti sacro Concilio*, ubi ex omni natione, quæ sub cœlo est: Inde ejus fama tam optimi cujusq; viri quàm multitudinis testimonio comprobatur. Ob hoc vivet in Regibus, vivet in Principibus, vivet in Prælatis, vivet in subditis, vivet in communitatibus, vivet in universitatibus, vivet in Doctoribus, vivet in scholaribus. Ita ut illi dicat Scriptura: Vivat in novissimo vita tua, *Ecclesiast. IV.* *Magna e- in rem- publicam sacram merita.*

De refulgentia tandem vitæ ejus in *laudibus*, cum *laus* sit *sermo elucidans magnitudinem virtutis*, ut dicit *Philosophus primo suorum Rhetoricorum VI.* quod neque tanti sum, ut valeam, neq; tanti, ut queam tam præclari viri dignas persolvere laudes, cum Salomone dicam in *Proverb.* Laudent illum in portis opera ejus, *Proverb. VI. In portis*, quæ extrema sunt domus, hoc est, in extremis vitæ, hoc est, *in morte.* Nam nos ita admonet sermo divinus; Ne laudaveris hominem in vita sua, *Ecclesiast. VI.* secundum antiquam translationem, acsi aperte dicatur, *in portis. Ambrosius* super eodem verbo *in sermone de confessore.* Hujus profecto viri merita, quia in vita condigna laude non fuerunt præmiata, dignum est, ut post mortem ampliori laude efficiantur munita. Ut de quibusdam justis *in tertio dialogo Gregorius* scribit; Papa plus cognoscetur post mortem, quam fuerit appretiatus in vita. Nam privatio in moralibus magis scire habitum facit, ut dicit *S. Thomas in quæstionibus de malo, q. 5. art. 2.* Ut sic ex fructu operum sit laus ejus in Ecclesia sanctorum, *Ps. ult.* *Magnam post fata laudem meruit.*

En ergo chari & domestici ejus. Quoniam mors terribilis est *eorum*, quorum cũ morte omnia extinguuntur, non *quorum laus emori non potest*, ut scribit *Cicero in suis paradoxis*; cum sit ejus memoria in laude *Ecclesiast. II.* Quinimo laus ejus in laudem, & nomen, *Sophoniæ III. Cap.* maximeque in conspectu totius Ecclesiæ: In præsentia ejus, qui diem clausit extremum, siccate lacrymas, mœstitiam deponite. Equidem, si excessit *devotissimus Dominus* terminos, inter quos cernitur, excepit illum vera, æterna pax, non paupertatis metus, non divitiarum cura, non libidinis pervolutatione animus carpitur, stimulis incessitur, non invidiâ felicitatis alienæ tangitur, non lue premitur. Tandem ibi consistit, ubi nil eum pellat, nil eum repleat. *Moralis* item *Martialis*, & similiter *Petrus Damianus sermone quo suprà.* Equidem, si tam ex divinis quam humanis scripturis omnibus, qui patriã conservaverunt, adjuverunt, auxerunt, certũ est, esse in cœlo, definito loco, ubi beati sempiterno ævo fruuntur, ut *in 4to de republ. Cicero* sentit: Multo magis hi, qui pro Ecclesiæ conservatione, pro Ecclesiæ reparatione laborantes assidue, *in laborando mortem incurrerunt.* Sic enim & *devotissimus Dominus* coronabitur, quia legitime certavit, *supra Cor. II.* ita, ut cum Paulo tandẽ sibi dicere licuerit: Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo, & in posterum reposita est mihi corona justitiæ 2. *Tim. IV.* Bonum, inquit, certamen certavi, carnem, mundum & diabolum evincendo: Cursum consummavi, statum mortalis vitæ laudabiliter terminando: Fidem servavi, commissa fideliter & diligenter exequendo. *Glossa super eadem.* Sed quia, *qualis quisque in vita fuerit, finis ostendit*, ut *in Synonymis* dicit *Isidorus*: Inde Dei bonitas multiplicatur ad bonitatem & augetur ad salutem. Postquam de ipso in purgationem culparum, ad exitationem virtutum, in cumulum meritorum, *longa ægritudo* & pœnosa *experimentum tolerantiæ* dedit, reliquit exemplum: Receptis Ecclesiæ Sacramentis devotissime, *lacrymisque perfusis*, ipsum in lucis ac pacis regionem constituit, aut in re, aut in propinqua spe, ut ex operibus vitæ pie credendum esse non dubitamus. Sic enim factus est in pace locus ejus, & habitatio ejus in Sion, Ps. 75. *Beatus. Inter labores succubuit. Gravissimo morbo in Concilio correptus. Inter lacrymas expiravit senex.*

Quare vos amici & chari ejus, quia *levis est dolor, qui capere consilium potest*, ut in Trojadis tragœdiis ait, de felici transitu præcolendæ memoriæ *tam devoti Domini*, quod Apostolica verba vos admonent, nolite contristari, sicut cæteri, qui spem

non